

Titel: Tre Taler ved tænkte Leiligheder

Citation: "Tre Taler ved tænkte Leiligheder", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K5*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Jette Knudsen; Alastair McKinnon, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1997-2003 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-ttl-txr-root.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K5

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

Tekstredøgørelse

1. Bibliografiske data 381
2. Manuskripter 382
3. Tilblivelseshistorie 392
4. Udgivelsesmåde 402

1. Bibliografiske data

Tre Taler ved tænkte Leiligheder. Af S. Kierkegaard var færdig fra Bianco Lunos Bogtrykkeri 25. april 1845.* Bogen udkom 29. april, den kostede 4 mark eller 64 skilling og kunne fås hos C.A. Reitzel.* Formatet er oktav, ca. 135 x 208 mm,* og bogen har et bogtrykt omslag på beige papir. Omfanget er 100 sider, svarende til 61/4 ark. Siderne tælles med arabertal; de første syv er upagineret. Titelbladet gengives på illustration 20

Tre Taler

ved

tænkte Heiligheder.

Af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1845.

Ved en intern kollation af tre eksemplarer af *Tre Taler ved tænkte Leiligheder* (forkortet *TTL*) er der ikke konstateret afvigelser. De benyttede eksemplarer er:

A Søren Kierkegaard Forskningscenterets arbejdsseksemplar, tilhørende G.E.C. Gads Forlag (tidligere hos dr.phil. h.c. Gustaf Bernström, Göteborg).

B Det kongelige Biblioteks eksemplar, katalogsignatur 6,1, - 244 - 8°, DA BOX, revisionsnr. 02268.

C Det kongelige Biblioteks eksemplar, katalogsignatur 6,1, - 244 - 8°, DA BOX, revisionsnr. 02269.

2. Manuskripter

Til *TTL* findes flg. manuskripter bevaret, alle i Kierkegaard Arkivet (KA) på Det kongelige Bibliotek. Rækkefølgen afspejler tilnærmelsesvis tilblivelseskronologien; en nøjere udredning gives nedenfor i afsnit 3.

- TTL 1 Spredte udkast til forordet, første og tredje tale samt flere ubrugte udkast (der senere bruges i »En Leiligheds-Tale« i *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand*, 1847, og i *Indøvelse i Christendom*, 1850).
1 sammenhæftning a 4 folioark, hvoraf bladene i første og tredje ark er løse, + 1 blad, i alt 9 blade i 4°.
Ingen paginering.
Papir: gulligt koncept. Mål: 171 x 206 mm. Rød hæftesnor. De løse blade har spor efter sammenfoldning. Det fremgår af mærker fra oblater forneden på bl. [8v], at bladet har været opklæbet.
Teksten er skrevet hen over hele siden. En tilføjelse på langs af siden på bl. [2r]. Bl. [2v] og [8v] er ubeskrevet.
På bl. [1r] findes udkast til et titelblad: »6 Taler / ved tænkte Leiligheder / 3 Leilighedstaler ved tænkte Leiligheder / af / S. Kierkegaard.« I det slettede titeludkast har SK korrigeret antallet af taler fra »3« til »6«. På bl. [1v] findes udkast til talernes titler: »Tale ved Skriftemaal. / ved Vielse / ved Graven.« De udkast, som benyttes i *TTL*, findes på bl. [1]-[2r], [3v]-[4r], [6r] og [9v].
Optegnelsen på bl. [9v] begynder: »Mynster prædikede igaar d. 9 Febr. 45 over disse Ord: (...)«. Dateringen er tilføjet over linien.
Mange korrektioner, heraf en enkelt med blyant.
(*B-fort.* 405 a; KA, B pk. 27; *Pap.* VI B 138-157)
- 1
- 2 Udkast til titelblad samt kladde til forord og første tale. Mss. 2.2, 2.3 og 2.4 stammer fra renskriften. Under skrivningen kasserede SK disse manuskriptdele og henlagde dem som kladde.
- 2.1 Kladdehæfte i 4° med omslag af sort glanspapir, i alt 16 blade.
Ingen paginering.
Papir: groft koncept. Mål: 164 x 199 mm. På omslagets forreste inderside findes en trykt etiket med »Tilkjøbs hos / Bogbinder **N.C. Møller** / Graabrødre-Torv Nr. 97«. Uden på omslaget findes en etiket uden påskrift.
Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser, flere på langs af siden. Bl. [2v] og [12]-[16] er ubeskrevet.
På bl. [1r] findes udkast til et titelblad: »Sex Taler ved tænkte Leiligheder.« Bl. [2r] optages af kladde til forordet; tilføjelser hertil findes på bl. [1v]. På bl. [3r] følger kladde til begyndelsen af første tale. Overskrift: »Ved Anledning af et Skriftemaal.« Kladden munder ud i udkast på bl. [11v]. Teksten inkl. marginaltilføjelse fra nederst på bl. [4v] til øverst på bl. [5r] udgør en variant til kladden i ms. 2.2 (»Tale (...) beskæmmer ham selv«, jf. *SKS* 5, 393,6-396,26).
Mange korrektioner, enkelte med blyant.
På bl. [5r] og [7v] findes flere bemærkninger vedr. kompositionen, skrevet med blyant. Ud for bemærkningen »bruges til det om

Skjebnen« på bl. [7v] er et afsnit indstreges med blyant. Neden for det indstregede stykke er et afsnit først indrammet, siden slettet med blyant.

(Pap. VI B 100-105)

2.1

4 blade i 4°.

2.2

Ingen paginering.

Papir: gulligt koncept. Mål: 169 x 206 mm.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Bl. [4v] er ubeskrevet.

Bladene består af kasseret tekst fra s. 7 i den oprindelige renskrift; teksten begynder midt i en sætning med samme ordlyd, som indleder s. 7 i den nu foreliggende renskrift. Teksten udgør en udvidet version af kladden på bl. [4v]-[5r] i ms. 2.1 (»Tale (...) beskæmmer ham selv«, jf. SKS 5, 393,6-396,26).

En del korrektioner, enkelte med blyant.

En kompositionsbemærkning (»NB«) skrevet med blyant øverst på bl. [1v] markerer, at teksten skal indføres ved et tilsvarende »NB« på bl. [5r] i ms. 2.1.

(Pap. VI B 106)

2.2

2 sammenhæftninger a 2 og 4 folioark, i alt 12 blade i 4°.

2.3

Ingen paginering, men teksten er fortløbende fra første til anden sammenhæftning.

Papir: gulligt koncept. Mål: 170 x 206 mm. Rød hæftesnor i begge sammenhæftninger.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser, flere med blyant. Bladene består af kasseret tekst fra s. 23 i den oprindelige renskrift. SK kasserede teksten og henlagde den som kladder; et afsnit af tekstens begyndelse findes stadig i renskriften, indstreges med blyant (jf. ms. 5). Teksten udgør en fortsættelse af ms. 2.2.

Mange korrektioner, flere med blyant.

På bl. [3v] og bl. [12v] er en marginaltilføjelse indstreges med blyant. Flere bemærkninger med blyant; nederst på bl. [12v], hvor teksten slutter, har SK bemærket: »cfr et Quartblad / Udkast, som udføres stærkt for at incitere«.

(Pap. VI B 108)

2.3

2 blade i 4°.

2.4

Bladene er med blyant pagineret hhv. 43 og 45; pagineringen stammer fra renskriften.

Papir: gulligt koncept. Mål: 171 x 206 mm.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser, en på langs af siden på bl. [2v].

Bladene består af kasseret tekst fra s. 43 i den oprindelige renskrift; teksten begynder med samme ordlyd, som indleder s. 43 i den nu foreliggende renskrift. Teksten udgør en fortsættelse af ms. 2.3.

Få korrektioner.

(Pap. VI B 109-110)

2.4

(KA, B pk. 25; Pap. VI B 100-106 + 108-110)

2

Kladder til anden tale.

3

3.1 1 sammenhæftning a 5 folioark, i alt 10 blade i 4°.

Ingen paginering.

Papir: gulligt koncept. Mål: 170 x 206 mm. Rød hæftesnor.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser, en med blyant på bl. [3r] og en hen over hele siden på bl. [6v]. Bl. [7v]-[10] er ubeskrevet. Teksten udgør kladder til ca. halvdelen af anden tale; et stykke på bl. [4r]-[6v] er

en variant til kladden på bl. [1r]-[7r] i ms. 3.2 (»Et gammelt Ord (...) Beslutningens strænge Opdragelse«, jf. SKS 5, 423,1-430,13).
En del korrektioner.
Et afsnit er indstregt med blyant nederst på bl. [4v].

(Pap. VI B 111)

3.1

4 folioark, i alt 8 blade i 4°.

3.2

Arkene er på første side med blyant mærket 1-4.

Papir: gulligt koncept. Mål: 170 x 206 mm.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser, flere med blyant. Bl. [8] er ubeskrevet.

Teksten på bl. [1r]-[7r] udgør en variant til kladden på bl. [4r]-[6v] i ms. 3.1 (»Et gammelt Ord (...) Beslutningens strænge Opdragelse«, jf. SKS 5, 423,1-430,13). På bl. [7v] munder kladden ud i spredte udkast til fortsættelsen af talen.

Mange korrektioner.

På bl. [7r] har SK på langs i marginen med blyant bemærket: »NB udføres endnu mere i mildere Skikkelser.«

(Pap. VI B 112-113)

3.2

3 folioark, i alt 6 blade i 4°.

3.3

Arkene er på første side med blyant mærket 5-7.

Papir: gulligt koncept. Mål: 170 x 206 mm.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Bl. [5v]-[6] er ubeskrevet.

Teksten, som har forlæg i udkastene på bl. [7v] i ms. 3.2, udgør kladde til fortsættelsen af talen.

Få korrektioner.

Hvor teksten slutter nederst på bl. [5r], har SK med blyant tilføjet:

»2) En virkelig Forestilling om Gud«.

(Pap. VI B 114-115)

3.3

2 folioark, i alt 4 blade i 4°.

3.4

Arkene er på første side med blyant mærket 8-9.

Papir: gulligt koncept. Mål: 169 x 205 mm.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Teksten udgør kladde til sidste del af talen.

Få korrektioner.

(Pap. VI B 116-117)

3.4

2 blade i 4°.

3.5

Bladene er pagineret 1-4 med blyant; på første side er den oprindelige mærkning 10 slettet med blyant.

Papir: gulligt koncept. Mål: 170 x 205 mm.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Teksten udgør et kasseret kladdeforlæg til talens sidste del.

Få korrektioner.

Langs hele teksten er der i marginen sat en lodret blyantstreg.

Det sidste afsnit af teksten på bl. [2v] er slettet med tætte blyantstreger.

(B-fort. 405 f; Pap. VI B 118)

3.5

(B-fort. 405 f; KA, B pk. 25; Pap. VI B 111-118)

3

Kladde og udkast til tredje tale. Mss. 4.3, 4.5 og 4.6 stammer fra renskriften; under skrivningen kasserede SK disse manuskriptdele og henlagde dem som kladde.

4

1 blad + 1 folioark, i alt 3 blade i 4°.

4.1

Det løse blad er med blyant mærket 1; arket er med blyant på første side mærket 2.

Papir: gulligt koncept. Mål: 169 x 205 mm.
Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser, flere med blyant. To tilføjelser i selve teksten med blyant. Teksten udgør kladde og udkast til talens begyndelse (til talens første afsnit findes intet forlæg).
En del korrektioner.
(Pap. VI B 119)

4.1

4.2 1 folioark a 2 blade i 4° + 1 blad i 8°, i alt 3 blade.
Ingen paginering.
Papir, folioarket: gulligt koncept; det løse blad: blåligt post-velin.
Mål, folioarket: 169 x 206 mm; det løse blad: 136 x 213 mm.
Teksten er skrevet hen over hele siden. Bl. [3v] er ubeskrevet.
Teksten udgøres af spredte udkast, dels til en udvidelse af sidste del af ms. 4.1, dels til resten af talen.
Mange korrektioner, flere med blyant.
Det meste af teksten er slettet med tætte blyantløg og -streger.
På bl. [1r] står »**verte**«^{*} med blyant i nederste højre hjørne.
(Pap. VI B 120)

4.2

4.3 Kladdehæfte i 4° med omslag af sort glanspapir, i alt 11 blade, hvoraf de sidste 5 er løse.
Ingen paginering.
Papir: svært, gulligt koncept. Mål: 164 x 199 mm. På omslagets forreste inderside findes en trykt etiket med »Tilkjøbs hos / Bogbinder **N.C. Møller** / Graabrødre-Torv Nr. 97«. På omslagets forside findes en etiket med påskriften: »**Taler.** / Leilighed.« Det sidste ord skrevet med blyant.
Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten få tilføjelser, flere med blyant. Bladene består af kasseret tekst fra s. 93 i den oprindelige renskrift. SK kasserede teksten og henlagde den som kladde; et længere afsnit af tekstens begyndelse findes stadig i renskriften, her indstregt med blyant (jf. ms. 5).
Mange korrektioner.
(Pap. VI B 122,1-4)

4.3

4.4 Kladdehæfte i 4° med omslag af mørklilla glanspapir, i alt 16 blade.
Ingen paginering.
Papir: svært, gulligt koncept. Mål: 164 x 199 mm. På omslagets forreste inderside findes en trykt etiket med »Tilkjøbs hos / Bogbinder **N.C. Møller** / Graabrødre-Torv Nr. 97«. Uden på omslaget findes en etiket uden påskrift.
Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Bl. [5v]-[16] er ubeskrevet. Teksten udgør en fortsættelse af ms. 4.3; teksten på bl. [1v]-[3v] øverst er en variant til kladden i ms. 4.5 (»Dødens Lighed (...) afspændt Sløvhed«, jf. SKS 5, 459,33-461,32).
En del korrektioner.
(Pap. VI B 122,5-7)

4.4

4.5 1 sammenhæftning a 2 foldede 4°-blade, i alt 4 blade i 8°.
Bl. [1r] er med blyant pagineret 113; pagineringen stammer fra renskriften.
Papir: post-velin; vandmærke: J Whatman 1838. Mål, de foldede blade: 128 x 205 mm. Rød hæftesnor.
Teksten er skrevet hen over hele siden. På bl. [1v] findes to tilføjelser, en i bladranden og en skrevet med blyant under teksten. Bl. [2v]-[4] er ubeskrevet. Bladene består af kasseret tekst fra s. 113 i den oprindelige renskrift; teksten begynder med

samme ordlyd, som indleder s. 113 i den nu foreliggende renskrift. Teksten udgør en variant til kladden i ms. 4.4, bl. [1v]-[3v] øverst («Dødens Lighed (...) afspændt Sløvhed«, jf. SKS 5, 459,33-461,32).

Få korrektioner.
(Pap. VI B 123)

4.5

1 sammenhæftning a 3 folioark + 2 blade + 1 folioark, i alt 10 blade i 4°.

4.6

Ingen paginering.

Papir: gulligt koncept. Mål: 170 x 206 mm. Rød hæftesnor.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten få tilføjelser, en enkelt med blyant. Bladene består af kasseret tekst fra s. 117 i den oprindelige renskrift; teksten begynder midt i en sætning med samme ordlyd, som indleder s. 117 i den nu foreliggende renskrift. Teksten udgør kladden til talens slutning.

Få korrektioner.

På bl. [3v] er et afsnit indrammet med blyant.

(Pap. VI B 124)

4.6

(KA, B pk. 25; Pap. VI B 119-120 + 122-124)

4

Renskrift af TTL. Det fremgår af sættermarkeringer, at renskriften tillige har fungeret som trykms.

5

2 blade + 1 sammenhæftning a 2 ark + 6 blade + 6 folioark + 17 blade + 1 folioark + 19 blade + 2 folioark + 1 blad, i alt 67 blade i 4°.

Bladene er pagineret 1-129 med blyant. S. 1-42 og 116-117 er pagineret på hver side, s. 43-115 på hver anden side (rectosiderne). Det første blad og en side mellem s. 83 og 84 er upagineret. Mellem s. 92 og 93, der er pagineret med blæk, er en side uden paginering (benævnt [92a]). Siderne mellem 117 og 120 er upagineret. Det næstsidste folioark er pagineret 121 på arkets første side; det sidste folioark er pagineret 125 og 128 på hhv. arkets første og sidste side; arkenes øvrige sider er upagineret. Sidste side er upagineret.

Papir: gulligt koncept. S. 84-[92a]: svært, gulligt koncept. Mål: 170 x 206 mm. S. 84-[92a]: 164 x 199 mm. På s. 49 er en rektangulær lap udklippet af marginen. Rød hæftesnor i sammenhæftningen.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser. En tilføjelse på langs af siden på s. [46]. S. 2, siden mellem s. 83 og 84 samt sidste side ubeskrivet.

På bl. [1r] lyder titlen: »Sex Taler ved tænkte Leiligheder.« Tallet er siden hen slettet med blyant og erstattet af »3«. Nederst på siden har SK noteret til sætteren: »NB / Skal trykkes i samme Format og med samme Typer som Chr: Winthers 'Sagn og Sang.'« Senere slettet med blyant. Forordet findes på s. 1, første tale begynder på s. 3, anden tale på s. 47 og tredje tale på s. 84.

På s. 22 og s. 92-[92a] er teksten indstreges med blyant. De indstregede tekster er kasseret renskrift, som SK af praktiske årsager – den øvrige tekst skulle anvendes – ikke kunne fjerne fra ms. (jf. mss. 2.3 og 4.3).

Dedikationen på bl. [1v] samt en bemærkning til sætteren vedr. forordet »NB / Med den mindst mulige Petit« er skrevet med blyant.

Mange korrektioner, adskillige med blyant.

Flere korte passager er slettet med tætte blækløkker. To marginaltilføjelser på s. 6 og s. [96] er slettet med blyant.

(KA, B pk. 26; Pap. VI B 107 + 121 + 125)

5

Førstekorrektur til TTL.

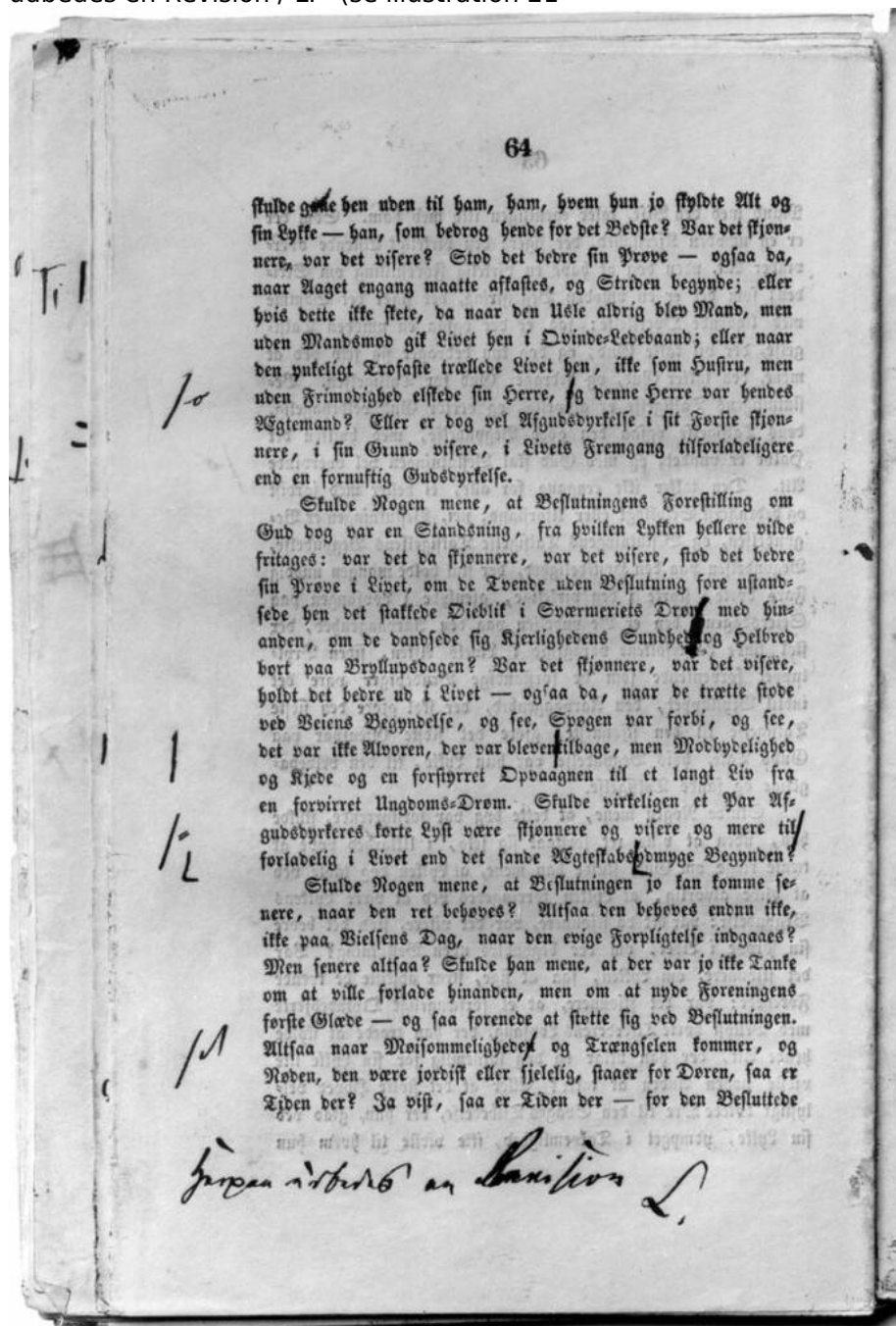
6

6 korrekturark a 8 blade samt 1/4 korrekturark (2 blade), i alt 50 blade i 8° med førstetrykkets paginering, [1]-100.

Papir: korrekturpapir, uregelmæssigt afskåret.

Mange korrektioner i Israel Levins hånd. Korrektionerne, der varierer i antal fra ganske få op til 20 på en side, gælder især interpunktion og ortografi, men også udfaldne ord og sætninger. På titelbladet er tallet »3« ændret til »Tre«. Nederst på siden er »hos Reitzel« tilføjet med blyant i SKs hånd. Levin har

korrigeret tilføjes til »Faaes hos C. A. Reitzel«. I dedikationen har Levin indsat et komma efter »min afdøde Fader«. På s. 13 har Levin indstregt »Hvad det er at søge Gud« (SKS 5, 396,31) og bemærket til sætteren: »NB Det Indcirklede sættes med *større* Skrift - i en *fri* Linie - med to Liniers Plads over og under.« På s. 64 har Levin skrevet følgende besked til sætteren: »Herpaa udbedes en Revision / L.« (se illustration 21

21. TTL, førstekorrekturen med Israel Levins rettelser. Nederst står: »Herpaa udbedes en Revision / L.« Ms. 6, s. 64

) og på s. 96: »Herpaa udbedes endnu en Revision / L.« (KA, B pk. 26; Pap. VI B 126)

6

Andenkorrektur til TTL.

7

1 korrekturark a 8 blade i 8° med førstetrykkets paginering, [1]-16.

Papir: korrekturpapir, uregelmæssigt afskåret.

Mange korrektioner i Levins hånd, mellem en og fem pr. side; kun én af de 16 sider, som er bevaret af andenkorrekturen, er uden korrektioner. På titelbladet er oplysningen om, hvor bogen kan købes, atter korrigeret.

»Universitetsboghandler« er indsat uden forlæg i Levins korrektioner i førstekorrekturen. »Faaes hos« er ændret til »Hos« ved en blyantskorrektion, muligvis i SKs hånd. I dedikationen har Levin slettet det komma efter »min

afdøde Fader«, som han indsatte i førstekorrektoren. På s. 13 bemærker Levin om »Hvad det er at søge Gud«: »NB. Mere Plads under Teksten denne Overskrift.« På s. 16 bemærker Levin til sætteren: »Herpaa udbedes en Revision / L.«
(KA, B pk. 26; Pap. VI B 127)

7

3. Tilblivelseshistorie

Som nævnt var *TTL* færdigproduceret 25. april 1845. Hvornår manuskriptet blev indleveret til trykning, vides ikke, da Bianco Lunos »Erindringsbog«, dvs. trykkeriets interne ordre- og regnskabsbog,* for 1845 ikke er bevaret; men sammenholdes produktionstiden for bøger af tilsvarende omfang fra 1844, hvor erindringsbogen er bevaret, må manuskriptet være indleveret senest i begyndelsen af april.

I SKs journaler og notesbøger findes ingen oplysninger, der kan tjene som holdepunkter for en bestemmelse af tilblivelsesperioden; men i et udkast på et løst blad omtaler SK en prædiken af J.P. Mynster, holdt i Slotskirken 1. søndag i fasten over epistelteksten 2 Kor 6,1-10:

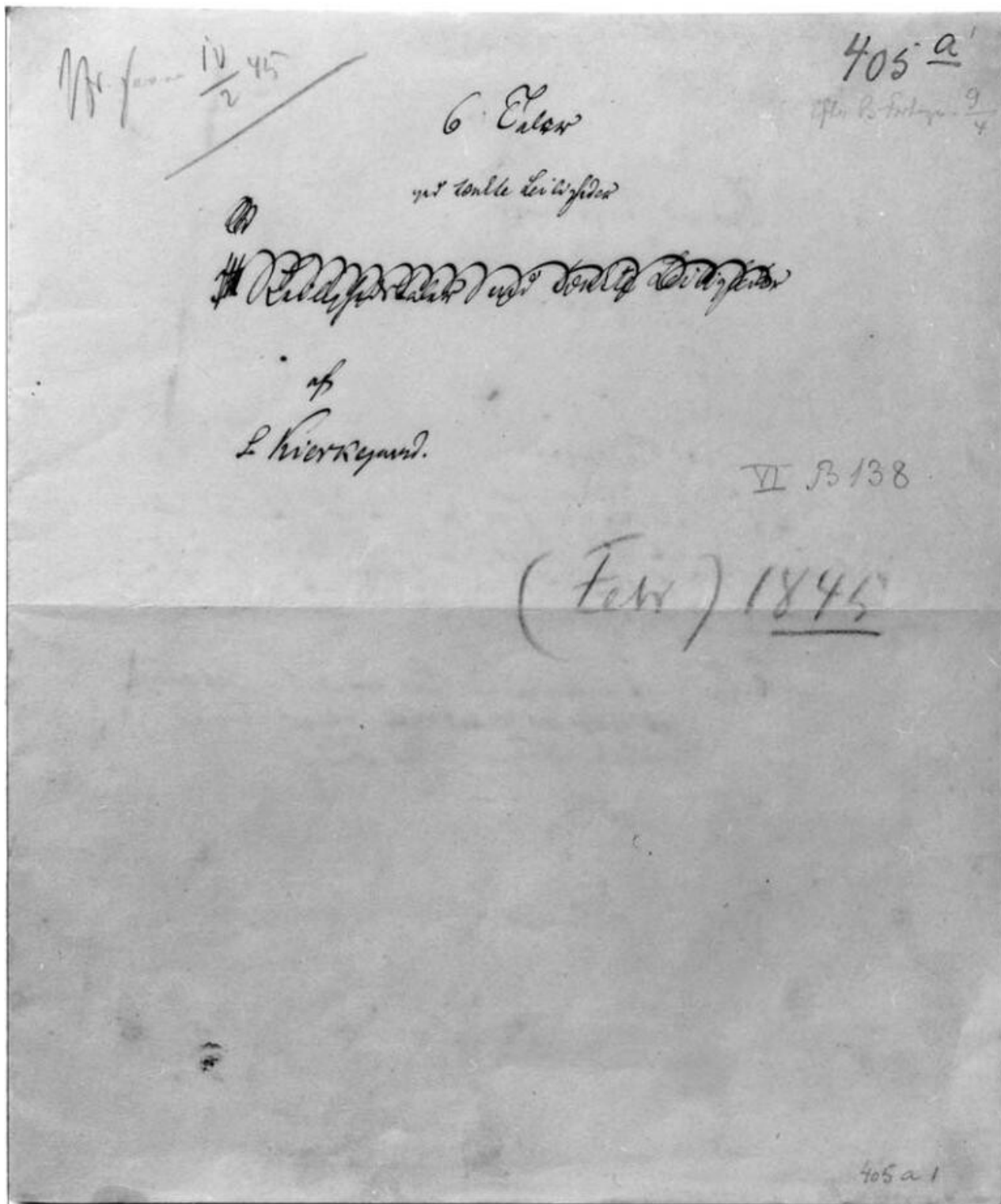
Mynster prædikede igaar d. 9 Febr. 45 over disse Ord: vi eie Intet men besidde Alt. Ypperligt, dog gjorde han ikke den Bevægelse, som især som en Indledning kunde være bleven brugbar: der var maaskee Den som besad Alt og som dog eiede Intet.*

Temaet 'at besidde alt og dog intet eje' indgår i den første tale, »Ved Anledningen af et Skriftemaal« (SKS 5, 393,16). Og det løse blad, hvorpå temaet er anslået, er indlagt i en sammenhæftning af 8 blade (ms. 1), der if. H.P. Barfod stammer fra »et 10. Febr. 1845 mærket Hefte«.* Dette indicerer, at SK påbegyndte det egentlige arbejde med at skrive *TTL* i midten af feb. 1845.

Ideen til at skrive lejlighedstaler havde SK dog fået godt et halvt år tidligere. I begyndelsen af juni 1844 skriver han i journalen JJ: »Jeg kunde have Lyst at skrive nogle 'Brudetaler' i samme Stil som mine opbyggelige, saaledes at de Paagjældende Forhold var reent digterisk anlagt.«* Den spøgefulde tone går igen i en optegnelse otte sider længere fremme: »Mine opbyggelige Taler kunde jeg maaskee gjøre endnu mere særlige: opbyggelige Taler for Konger og Dronninger, – for Tiggere, – o.s.v. -«.* Endnu i første halvdel af august omtaler SK lejlighedstalerne som noget, der stadig er i sin vorden, men ideen synes nu at antage en mere konkret og mindre spøgfuld form end tidligere: »Jeg vil nu skrive Leilighedstaler, istedenfor opbyggelige Taler. Brudetaler og Skriftetaler, ell. Gravtaler«.* Når SK ikke straks gik i gang med at skrive lejlighedstaler, skyldes det sandsynligvis, at han var fuldt optaget af arbejdet med *Stadier paa Livets Vei*. På et løst blad dateret 27. aug. 1844 beskriver han under overskriften »Rapport« sine vanskeligheder med udarbejdelsen: »'In vino veritas' vil det ikke gaae med. Jeg skriver det Enkelte bestandig om og om, men det tilfredsstillende mig ikke. (...).«*

Da den nævnte sammenhæftning fra februar 1845 indeholder udkast til titelblad, disposition og forord samt en bøn, der i omarbejdet form bliver til indledningen af den første tale, »Ved Anledningen af et Skriftemaal«, og ansatser til indledningen af den tredje tale, »Ved en Grav«, bestyrker det antagelsen, at SK først for alvor er begyndt at skrive sine første lejlighedstaler efter dette tidspunkt.

Oprindeligt havde SK planer om en bog med titlen »3 Leilighedstaler ved tænkte Leiligheder«, hvis indhold skulle være: »Tale ved Skriftemaal. / ved Vielse / ved Graven« (ms. 1). Temaet for skriftemålstalen skulle være: »Hvad det er at søge Gud, idet vi betænke, at intet Msk. kan see Gud uden Reenhed, og intet Msk. faae Øie paa ham uden at være en Synder«, som blev temaet for »Ved Anledningen af et Skriftemaal« (SKS 5, 391). Temaet for vielsestalen: »At kaste al vor Sorg paa Gud og betænke at vi derved vinde Sorgen efter Gud«, blev ikke videre udarbejdet, og der angives intet tema for gravtalen. Antallet af taler blev imidlertid ændret til seks, derpå også titlen til »6 Taler ved tænkte Leiligheder« (se illustration 22

22. Første udkast til titelblad til *TTL*, ms. 1, bl. [1r]), som i renskriften (ms. 5) blev til »Sex Taler ved tænkte Leiligheder«. Først på et sent tidspunkt i bogens tilblivelse bliver titlen med blyant ændret til »3 Taler ved tænkte Leiligheder« (se illustration 23

Nr. 15 b.

3

Tre Taler ved tænkte Leiligheder.

VI B 125,1

af

S. Kierkegaard.

~~Nr. 15 b. Tre Taler ved tænkte Leiligheder
Somme med Faldne Tyger
for Christenhetens "Sagn" &
Sang.~~

VI B 125,2

[VI B 125]

23. Renskriftens titelblad til TTL, ms. 5, bl. [1r]), som i førstekorrekturen (ms. 6) blev rettet til bogens endelige titel *Tre Taler ved tænkte Leiligheder* (se illustration 24

Nr. 15a.

3 Taler / Løn

ved

tænkte Leiligheder.

Af

S. Kierkegaard.

Udvalgt af
C. A. Schultz

Kjøbenhavn.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1845.

~~for~~ Rastal

VI B 126

På baggrund af den skitserede disposition og udkastene til forord såvel som til begyndelsen af den første og den tredje tale, gav SK sig i kast med udarbejdelsen af forordet og de enkelte taler. I det følgende vil manuskripterens indbyrdes rækkefølge blive bestemt. Til alle tre taler findes overleveret en række manuskripter, som gør det muligt at følge tilblivelsen af hver enkelt tale.

Titelforslag, forord og kladde til den første tale »Ved Anledningen af et Skriftemaal« findes i det samme kladdehæfte (ms. 2.1). Som så ofte før forsøger SK at udarbejde talen på fri hånd. Med forlæg i ms. 2.1 påbegynder han en renskrift, ms. 5, s. 1-6, men under renskrivningen føler han behov for en udvidelse, forlader forlægget og fortsætter på fri hånd. Efter at have skrevet et stykke går han i stå, kasserer det skrevne (ms. 2.2), som derpå danner grundlag for den nu foreliggende renskrift, ms. 5, s. 7-12. Dette ses af, at den nye renskrift øverst på s. 7 begynder midt i en sætning som en umiddelbar fortsættelse af renskriftens tekst nederst s. 6, hvor der i de sidste linier står: »Thi Intet Intet i den ganske Verden, ikke om et Jordskjælv rystede Kirkens Piller, og ikke det daarligste Menneskes meest forkeerte«. Fortsættelsen på bl. [1r] i ms. 2.2, svarende til s. 7, lyder: »Tale og ikke den nedrigste Hyklers Væmmelighed kan tage den fra Dig (...)«. I den nye renskrift på s. 7 begynder teksten med helt den samme ordlyd som i ms. 2.2. En blyantsredigering »NB« i kladden (ms. 2.1) ud for det tekststykke, hvor SK forlod kladden for at fortsætte på fri hånd, og et tilsvarende »NB« i den forkastede tekst (ms. 2.2) viser, at da han har kasseret ms. 2.2, vender han tilbage til ms. 2.1 og markerer, hvor det forkastede skal indsættes i den endelige version.

Da den nu foreliggende renskrift, ms. 5, er færdigskrevet frem til s. 22 – s. 7-12 midtpå med forlæg i det forkastede ms. 2.2, og s. 12 nederst – 22 med forlæg i ms. 2.1 – fortsætter SK på fri hånd (ms. 2.3). Men ved en fornyet gennemgang er han ikke tilfreds med det skrevne; fra s. 23 kasseres teksten og henlægges som kladde. En halv side, som ikke kunne fjernes, da den stod på versosiden af et blad med brugelig renskrift, er blevet slettet ved en blyantsindramning og findes stadig i ms. 5.

Med forlæg i det forkastede (ms. 2.3) har SK påbegyndt en ny renskrivning, ms. 5, s. 23-42, hvorefter han er fortsat på fri hånd (ms. 2.4) i håb om at kunne afslutte talen. Men det mislykkedes, og SK måtte kassere det skrevne fra s. 43ff. Det fremgår tydeligt, at ms. 2.4 er kasseret renskrift. Dels bærer ms. stadig renskriftens oprindelige paginering 43-45, dels begynder teksten midt i en sætning med samme ordlyd, som indleder s. 43 i den nu foreliggende renskrift. På baggrund af det kasserede ms. 2.4 færdigskrives talen, ms. 5, s. 43-[46].

Den første tale er altså blevet til i én fortløbende proces, dvs. SK har udarbejdet tekst til et stykke af talen, renskrevet det og er fortsat på fri hånd (mss. 2.2, 2.3 og 2.4), hvorpå han har kasseret det senest skrevne og udfærdiget en ny, endelig version, før han er gået videre med fortsættelsen af talen.

Til den anden tale »Ved Anledningen af en Brudevielse« findes der kladdeforlæg til størstedelen af talen, dog ikke en sammenhængende, fortløbende kladde. Det er mest sandsynligt, at SK har udarbejdet forlæg til hele talen, før han har påbegyndt renskriften. I hvert fald kan man ikke på baggrund af manuskriptmaterialet afgøre, om han løbende har kasseret sider og omskrevet dem, som det var tilfældet ved den første tale.

Det første kladdeforlæg, ms. 3.1, omfatter kladde til omkring halvdelen af talen. En del af denne kladde findes i en noget længere version i ms. 3.2. SK har følt behov for endnu en gennemskrivning og herunder foretaget en udvidelse af teksten (SKS 5, 427,32-429,25). I den endelige version har SK tilføjet endnu et afsnit (SKS 5, 429,25-36).

I ms. 3.2 er arkene mærket 1-4; på den sidste beskrevne side løber kladden ud i udkast til fortsættelsen af talen. De følgende mss., 3.3 og 3.4, rummer begge kladde og er skrevet i forlængelse af hinanden, dog uden direkte overgang og med ubeskrevne blade imellem; ms. 3.3 er mærket 5-7, ms. 3.4 8-9. Ms. 3.5, der oprindeligt var mærket 10, er en direkte fortsættelse midt i en sætning af kladden i ms. 3.4. I forbindelse med renskrivningen forkastede SK hele ms. 3.5 og skrev en ny version på fri hånd.

Den tredje tale »Ved en Grav« følger samme tilblivelsesmønster som den første tale. Med udgangspunkt i udkastene i ms. 1 påbegynder SK udarbejdelsen. Mss. 4.3, 4.5 og 4.6 består af tekst, som SK oprindeligt renskrev, men siden kasserede og henlagde som kladde.

Ms. 4.1 rummer kladde til begyndelsen af talen, svarende til SKS 5, 442,15-448,17. Ms. 4.2 rummer spredte udkast til hele talen, men er formentlig først udarbejdet, da ms. 4.1 var skrevet, idet enkelte af udkastene synes at gælde en udvidelse af teksten i sidste del af ms. 4.1.

Med forlæg i ms. 4.1 er SK gået i gang med renskrivningen af talen, ms. 5, s. 84ff. De fem første renskrevne blade af tredje tale, pagineret 84-92, stammer oprindeligt fra det kladdehæfte, som nu kun rummer ms. 4.3. SK påbegyndte renskrivningen i dette hæfte, som da bestod af 16 blade; og hvor kladdeforlægget fra ms. 4.1 slap op øverst på det femte blad (ms. 5, s. 92), fortsatte han udarbejdelsen på fri hånd (ms. 4.3). Ved en revision fandt han kun teksten på de fem første blade anvendelig; resten blev kasseret og henlagt som kladde. SK rev de fem anvendelige blade ud af kladdehæftet og indlagde dem i renskriften. Det kan man se ved at sammenligne afrivningskanterne på hhv. de fem udrevne blade og de

fem løse blade bagest i hæftet (ms. 4.3).

Det meste af teksten på det femte blad, ms. 5, s. 92-[92a], blev kasseret samtidig med ms. 4.3, men da teksten øverst på den ene side var anvendelig som renskrift, har SK flyttet bladet med over i renskriften og dér indrammet teksten som besked til sætteren om, at den ikke skulle trykkes; derpå har han skrevet en ny version på de følgende sider, ms. 5, s. 93-[94].

Med forlæg i det kasserede, ms. 4.3 og ms. 4.4, har SK påbegyndt en ny renskrivning, men kun en del af det skrevne, ms. 5, s. [94] nederst til s. 112, kan anvendes. Fra s. 113 kasseres teksten og henlægges som kladde (ms. 4.5). Derpå fortsættes renskrivningen med forlæg i det kasserede ms. 4.5, men atter er kun en del af det skrevne anvendeligt; fra s. 117 kasseres teksten og henlægges som kladde (ms. 4.6). Det fremgår tydeligt, at ms. 4.6 er kasseret renskrift, idet teksten begynder midt i en sætning med samme ordlyd, som indleder s. 117 i den nu foreliggende renskrift. Endelig kan SK på baggrund af det kasserede ms. 4.6 udfærdige slutningen af talen.

Ovenstående gennemgang viser, at SK har benyttet samme fremgangsmåde som ved udarbejdelsen af *Fire opbyggelige Taler*, 1844.* Gang på gang forsøger han at udarbejde teksten på fri hånd, men må løbende kassere det skrevne og udforme en ny version. Rester af den oprindelige paginering i de kasserede renskrifter (s. 43-45 i første tale og s. 113 i tredje tale) vidner om, at talerne er blevet til i forlængelse af hinanden. Kladdeforlægget for den anden tale kan dog være udarbejdet uafhængigt af de øvrige to.

Under udarbejdelsen af skriftemålstalen inddrog SK to optegnelser fra journalen JJ, der her anføres i den rækkefølge, hvori de forekommer i talen. Den første er formentlig skrevet i dec. 1844; den bygger på en replik i G.E. Lessings lystspil *Minna von Barnhelm, oder das Soldatenglück* og indgår i forkortet og omarbejdet form i begyndelsen af talen (SKS 5, 397,20-22).* Den anden er fra maj 1844; den handler om forundring som det naturlige udgangspunkt for guds frygt og indeholder en henvisning til J.W. v. Goethe *Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit*.* Den danner baggrund for en længere passage i midten af talen (SKS 5, 399,14-400,17). I omtalen af forundring gribes der i øvrigt tilbage til en optegnelse fra jan. – feb. 1841 om forundring som filosofiens begyndelse hos Aristoteles og Platon.*

Under eller muligvis efter udarbejdelsen af *TTL* skrev SK et længere forord i flere versioner af Johannes de silentio, den pseudonyme forfatter af *Frygt og Bæven*. Forordet, der ikke skulle indbindes sammen med, men indlægges i *TTL*, bærer titlen »Noget om geistlige Leilighedstaler«.* SK gik imidlertid bort fra ideen og skrev i en lille »Rapport«:

Dette blev henlagt indtil videre. Vilde blive for vidtløftigt for at tjene som en Slags Indl. til mine smule Taler. Maa udføres særskilt og væsentligen handle om det Religieuse-Foredrag.*

4. Udgivelsesmåde

Som ved de seks hæfter med opbyggelige taler fra 1843 og 1844 udgav SK *TTL* på eget forlag. Ligesom *To opbyggelige Taler*, 1843, lod SK *TTL* sælge i kommission hos C.A. Reitzel. Atter stod SK altså selv for produktionen, dvs. det var ham, der traf aftale med Bianco Lunos Bogtrykkeri om layout, sætning, trykning, indbinding, papir og oplagsstørrelse, og det var ham, der betalte alle produktionsomkostningerne. Det var endvidere ham, der indgik kommissionsaftale med Reitzel, hvilket indebar, at Reitzel forestod salget gennem sin boglade mod en afgift, og at han afregnede salgsindtægterne fratrukket kommissionsafgiften direkte med SK.

Under henvisning til en række »bevarede regnskaber hos Bianco Luno og Reitzel« oplyser Frithiof Brandt og Else Thorkelin, at udgifterne til papir og trykning beløb sig til 76 rd. 43 sk., og at oplaget var på 500 eksemplarer.* En opgørelse udarbejdet af SK i juli 1847 viser, at der på det tidspunkt var solgt 181 eksemplarer af *TTL*, og at der i Reitzels boglade var 93 og på Bianco Lunos lager 226 eksemplarer.* Ud fra disse oplysninger er det muligt at beregne bogens økonomi. Hvert eksemplar kostede 4 mk. eller 64 sk. Salget gennem C.A. Reitzels boglade indbragte således 120 rd. 64 sk., og fratrukket en kommissionsafgift på 25%,* svarende til 30 rd. 16 sk., gav det SK en indtægt på 90 rd. 48 sk. Efter betaling af produktionsomkostningerne på 76 rd. 43 sk. havde SK altså et overskud på små 15 rd.

I august 1847 overtog C.A. Reitzel restoplaget på 319 eksemplarer. Overtagelsen indgik i et samlet køb af restoplagene af de skrifter fra 1843-46, som Reitzel havde i kommission.* Den ovennævnte opgørelse viser, at SK tilbød Reitzel at købe restoplaget for 90 rd. – ved almindeligt salg kunne de 319 eksemplarer før kommission have indbragt 212 rd. 64 sk. SK gav altså et nedslag i den samlede pris på godt 58%, mens

Reitzels modbud lød på kun 33% af salgsværdien. SK måtte strække våben i disse forhandlinger og acceptere en indtægt på 70 rd. mod de forlangte 90 - til gengæld var der tale om ren fortjeneste. Det samlede salg af *TTL* indbragte altså SK et nettooverskud på knap 85 rd.

Der blev ikke i SKs levetid foranstaltet oversættelser af *TTL*.